

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ارزش کار
و احترام کارگر

دوره ششم، شماره، هفتم

دوره ششم، شماره هفتم / ۳

نام جزوه: ارزش کار و احترام کارگر

نویسنده: هیأت تحریریه موسسه در راه حق

ناشر: موسسه در راه حق

نوبت چاپ: مکرر

تاریخ چاپ: ۱۳۹۷ هـ ش

چاپخانه: سلمان فارسی

نشانی: قم، خیابان آیت الله مرعشی نجفی (ارم)

کوچه ۲۰ - پلاک ۱۰ - موسسه در راه حق

تلفن: ۲-۳۷۷۴۳۲۲۱ (۰۲۵)

www.darrahehaq.com

سامانه پاسخگویی پیامکی: ۱۰۰۰۲۲۲۳۳۳

رایگان

فهرست مطالب

۷ دنیا و آخرت
۹ نظر اسلام درباره ی کار
۱۹ شخصیت در سایه ی کار
۲۵ کسب های حلال و حرام
۲۸ تأثیر شغل در اخلاق
۳۰ مسئولیت پدران در شغل فرزندان

دوره ششم، شماره هفتم / ۵

اگر نظام آفرینش را با دقت بررسی کنیم در می‌یابیم که خدا جهان را بر اساس حرکت و کار قرار داده، و سیر تکاملی موجودات را بر این پایه استوار فرموده است.

از ذره تا خورشید، هر یک از موجودات کوچک و بزرگ اگر از فعالیت و کار بازایستند به مقدار خویش به گوشه‌یی از این نظام بزرگ لطمه می‌زنند، و در سیر تکاملی خود نیز وقفه و خلل ایجاد می‌کنند.

انسان نیز جزیی از این جهان است، و در چنین صحنه‌ی پرتلاشی نباید بیکار بماند، زیرا دور از خرد و انصاف است که موجودی از فعالیتها و حرکت‌های

۶ / ارزش کار و احترام کارگر

دیگر موجودات بهره بگیرد و خود بهره ندهد و سربار دیگران باشد، و نیز می دانیم که دستیابی به پیشرفت‌های معنوی و مادی با حرکت و کار و کوشش امکان پذیر است، و آنکه تن به کار نمی دهد و از رنج کار می پرهیزد خود را از رسیدن به کمال باز می دارد.

دیانت پاک اسلام که قوانینش بر زیربنای محکم و ریشه دار فطرت بنا شده، و مقررّاتش خواسته ها و کشش های فطری و نهادی انسان را دربر دارد، به «کار» ارج می نهد، و بر خلاف برخی ادیان پیروان خود را به کار و فعالیت وامی دارد و گوشه گیری و رهبانیت را ناروا می شمارد.

دوره ششم، شماره هفتم / ۷

در اخبار پیشوایان اسلام آمده است: «إِيَّاكَ وَ
الْكَسَلَ...» از کسالت و سستی بپرهیز^۱. چرا که انسان
باید در این جهان زندگی کند و برای زندگی نیز
ناگزیر از کار کردن است.

دنیا و آخرت

البته به دنیا نباید دل بست و نیز را نباید نادیده
گرفت، نه آن چنان که هدف تنها دنیا باشد و آخرت
فراموش شود، و نه آن چنان که به کلی از دنیا باشد و
آخرت فراموش شود، و نه آنچنان که به کلی از دنیا
بگریزد و همچون رهبانان مسیحی به غار پناه برد،
بلکه باید برای رسیدن به «زندگی جاوید» آخرت،
«زندگی فانی» دنیا وسیله باشد نه هدف.

نادیده گرفتن دنیا نبرد با نظام هستی و موجب نیستی و نابودی اجتماع است که در نتیجه انسان را از آخرت و جهان دیگر نیز باز می‌دارد، چه آنکس می‌تواند به آخرت و معاد بیندیشد که از زندگی و معاش، خیالش آسوده و آزاد باشد. پیامبرگرامی اسلام (صلی الله علیه وآله) می‌فرمود: «إِنَّ النَّفْسَ إِذَا أَحْرَزَتْ قُوَّتَهَا اسْتَقَرَّت»^۱ نفس انسان آنگاه که غذا و مایحتاج خود را بیابد مطمئن می‌شود و آرام می‌گیرد.

و امام صادق (علیه السلام) می‌فرمود: «چه نیکو دستیاری است دنیا برای آخرت»^۲ و نیز می‌فرمود: «از

۱. وسائل، ج ۱۲، ص ۳۲۰.

۲. وسائل، ج ۱۲، صص ۴۹ - ۱۷ - ۳.

دوره ششم، شماره هفتم / ۹

ما نیست آن که دنیا را برای آخرت و آخرت را برای دنیا رها کند.^۱ و درباره ی آیه ی: «رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً...» فرمود:

«یعنی خشنودی خدا و بهشت در آخرت، و وسعت روزی و معاش و خوش خلقی در دنیا».^۲

نظر اسلام درباره ی کار

ما معتقدیم که اسلام دین فعالیت و کار است نه دین سستی و خمودی، و برای اثبات این حقیقت - حقیقتی که از بسیاری دیده ها پنهان مانده است - به

۱. وسائل، ج ۱۲، صص ۱۷ - ۴۹ - ۳.

۲. البته برخی از هنرها در اسلام مشروع و برخی دیگر که به زیان اخلاق فرد و اجتماع است ناپسندیده و ممنوع است.

۱۰ / ارزش کار و احترام کارگر

طور فشرده به بررسی ارزش کار و کارگر از دیدگاه اسلام می پردازیم.

پیشتر یادآور می شویم که «کار» به معنی صنعت، هنر^۱ و پیشه آمده است، بنابراین هر پیشه و صنعت و هنری که وقت فردی را بگیرد و نتیجه و بازدهی داشته باشد کار است. چه کار جسمی باشد و چه کار فکری.

دانشمندی که با دانش و تحقیق رهبری و راهنمایی اجتماعی را به عهده دارد، پزشکی که بیماران را مداوا می کند، مهندسی که نقشه ی ساختمانی را می ریزد، گوینده و سخنرانی که برای ارشاد مردم سخن می گوید، نویسنده یی که با نوشتن

دوره ششم، شماره هفتم / ۱۱

خدمت می کند، و دانشجویی که در راه تحصیل رنج می برد، همه کار می کنند. با این تفاوت که ارزش کارها یکسان نیست، در فرصتی دیگر باید حدود ارزشها و باارزش ترین کارها را بررسی کنیم، اگر چه برای آنان که با دقت می اندیشند و نتایج هر کاری را در نظر می گیرند مطلب واضح و روشن است.

اینک پاره یی از آیات قرآن کریم و روایات پیشوایان راستین را پیرامون کار یادآوری می کنیم:

خداوند در قرآن می فرماید: «ما شما را در زمین جا دادیم (جایگزین کردیم) و برای شما در آن اسباب زندگی قرار دادیم، ولی شما اندک سپاسگزارید»^۱.

و از قول صالح پیغمبر(علیه السلام) خطاب به قوم ثمود نقل می کند: «... اوست(خدا) که شما را در زمین پدید آورد و از شما خواست تا زمین را آباد کنید...»^۱.

حضرت علی(علیه السلام) در ذیل این آیه فرموده است: «خدا ایشان را به آباد کردن زمین فرمان داد تا حبوبات، میوه ها، و نظایر آن را که برای زندگی آفریدگان قرار داده وسیله ی معیشت آنان باشد»^۲.

و نیز قرآن می فرماید: «فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ...»؛ پس

۱ سوره ی هود، آیه ی ۶۱ .

۲ . مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۴۲۶ .

دوره ششم، شماره هفتم / ۱۳

آنگاه که نماز گزارده شد در زمین پراکنده شوید و از فضل خدا بطلبید.^۱

امیرمؤمنان علی (علیه السلام) می فرمود: «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْتَرِفَ الْأَمِينَ»؛ خدا پیشهور درستکار را دوست می دارد.^۲

شخصی به امام صادق (علیه السلام) عرض کرد: مردی می گوید «من در خانه می نشینم، نماز می خوانم، روزه می گیرم و پروردگار را عبادت می کنم، و اما روزی من می رسد».

امام فرمود: «او یکی از سه دسته بی است که دعا و خواسته شان مستجاب نمی شود».^۱

۱ سوره‌ی جمعه، آیه‌ی ۱۰ .

۲ . وسائل، ج ۱۲، ص ۱۳ .

و نیز فرمود: «اگر کسی به خانه برود و در را بر خود ببندد آیا از آسمان چیزی برای او فرود می آید»؟^۱

امام هفتم (علیه السلام) می فرمود: «کسی که برای اداره ی خود و خانواده اش از راه حلال جویای روزی باشد همچون مجاهد در راه خداست».^۲

از پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) پرسیدند: چه مالی نیکوتر است؟ فرمود: کشتی که کشاورز بکارد و به آن رسیدگی کرده آماده اش سازد، و هنگام برداشت، حق شرعی آن را بپردازد.^۳

۱. وسائل، ج ۱۲، ص ۱۴

۲. وسائل، ج ۱۲، ص ۱۴

۳. وسائل، ج ۱۲، ص ۱۱

۴. وسائل، ج ۱۳، ص ۱۹۴ و ۱۹۳

دوره ششم، شماره هفتم / ۱۵

و امام صادق (علیه السلام) در مورد کشاورزان می فرمود: «آنان گنجینه های خدا در زمینند، در کارها چیزی محبوبتر از کشاورزی نزد خدا نیست»^۱.
و نیز می فرمود: «کشاورزی و درختکاری کنید، به خدا سوگند مردم کاری حلال تر و پاکیزه تر از آن ندارند... همانا خدای عزیز و جلیل از میان کارها کشاورزی را برای پیامبرانش انتخاب کرده است»^۲.
امیرمؤمنان علی (علیه السلام) می فرمود: «کسی که آب و خاک داشته باشد و فقیر بماند. خدا از رحمت خود او را دور بدارد»^۳.

۱. وسائل، ج ۱۲، ص ۲۵.

۲. وسائل، ج ۱۲، ص ۴۳.

۳. وسائل، ج ۱۲، ص ۲۴.

پیشوایان ما(علیهم السلام) نه تنها در گفتار «کار» و «کارگر» را محترم می شمردند که خود نیز با تن خویش کار می کردند و دیگران را نیز به کار کردن تشویق می فرمودند.

امیرمؤمنان علی(علیه السلام)با دسترنج خود هزار برده را آزاد ساخت^۱.

آن گرامی به کشاورزی بسیار توجه داشت، یک بار او را دیدند که کیسه های انباشته از هسته ی خرما را برای کاشتن در باغ بدوش می کشید و در پاسخ کسی که پرسیده بود این چیست که حمل

دوره ششم، شماره هفتم / ۱۷

می کنید فرمود: «خرماست انشاء الله»، و همه ی هسته ها را کاشت و هیچ یک را دور میفکند.^۱

«محمد بن منکدر»^۲ می گوید: در ساعتی گرم از مدینه بیرون رفتم، ابو جعفر (امام باقر علیه السلام) به من برخورد و او مردی سنگین و تنومند بود، و دیدم بر دو غلام تکیه داده‌است، با خود گفتم: سبحان الله! بزرگی از بزرگان قریش در این ساعت با چنین حالی در طلب دنیا می رود، باید او را پند دهم.

نزدیک شدم و سلام کردم، در حالی که با سختی و ناراحتی نفس می زد و عرق می ریخت پاسخم داد، گفتم: (خدا خیرت دهد) آیا بزرگی از

۱. وسائل، ج ۱۲، ص ۲۵.

۲. یکی از علماء سنی و از رؤسای صوفیان

۱۸ / ارزش کار و احترام کارگر

بزرگان قریش در این ساعت و این حالت به طلب دنیا می رود؟ اگر در این حال اجل فرا رسد چه می کنی؟.

فرمود: «اگر مرگ در رسد در حالی رسیده که در فرمانبرداری خدای عزیز و جلیل هستم، در حالی که خود و خاندانم را از تو و از مردم بی نیاز می سازم...».

گفتم: راست گفتی، می خواستم تو را پند دهم تو مرا پند دادی^۱.

«عبدالاعلی» می گوید: روز بسیار گرمی در یکی از راههای مدینه با امام صادق (علیه السلام) روبرو شدم، گفتم:

۱. فروع کافی، ج ۵، ص ۷۴-۷۳؛ وسائل، ج ۱۲، ص ۱۰.

دوره ششم، شماره هفتم / ۱۹

فدایت شوم! با مقامی که نزد خداوند داری و با خویشاوندی پیامبر (صلی الله علیه و آله) چرا در چنین روزی خود را به زحمت انداخته ای؟ .
فرمود: «ای عبدالاعلی! من در طلب روزی بیرون آمده ام تا از مثل تو بی نیاز باشم»^۱.

شخصیت در سایه ی کار

شخصیت و سربلندی در سایه ی زحمت و کار به دست می آید، و آن که می خواهد در اجتماع مفید و محترم باشد باید کار کند، تنها با شرکت فعالانه در اجتماع و با تلاش و کوشش شخصیت واقعی هر کس شکل می گیرد و اثبات می شود.

۱ . فروع کافی، ج ۵، ص ۷۴-۷۳ وسائل، ج ۱۲، ص ۱۰.

۲۰ / ارزش کار و احترام کارگر

جوانان باید بدانند بیکاری ضربه ی بزرگی به شخصیت و آبروی اجتماعی آنان می زند، و کار و اشتغال موقعیتی برتر همراه با احترام به آنان می بخشد، و آنان را آزاد، بلندطبع، مستقل، و سربلند بار می آورد. اسلام اضافه بر این که «کار» را برای گذران زندگی و تأمین معیشت لازم می داند، به اثرات اخلاقی «کار» و نقش آن در ساختمان شخصیت مسلمان نیز توجه دارد.

«معلی بن خنیس» می گوید: امام صادق(علیه

السلام) دریافت من دیر به بازار رفته ام، فرمود:

«أُعْذِلِي عِزِّي» اول روز به سوی سربلندی و

عزت خود برو!

دوره ششم، شماره هفتم / ۲۱

مردی به امام صادق (علیه السلام) عرض کرد:
من نمی توانم با دستم به خوبی کار کنم، تجارت را
نیز به درستی بلد نیستم، و نیازمند و بیچاره ام، چه
کنم؟

فرمود: «کار کن و بر سرت چیزی را بار کن و
به این وسیله از مردم بی نیازی بجوی»^۱.

امام (علیه السلام) می فرماید که با سر باربری
کن و دست نیاز به سوی مردم دراز نکن، چرا که
بیکاری و در نتیجه نیاز به دیگران شرف و عزت
آدمی را نابود می سازد.

چه گویاست این سخن:

دست نیاز پیش کسان چون کنی دراز
پل بسته یی که بگذری از آبروی خویش
آری، بیکاری موجب نیازمندی و باعث چشم
دوختن به دست دیگران است که خواری و
سرشکستگی را به همراه دارد.

امام کاظم ((علیه السلام)) می فرمود:

«نومیدی و یأس از آنچه مردم دارند موجب
عزت مؤمن و جوانمردی او، و شرافت در دنیا، و
بزرگی در چشم مردم و احترام نزد بستگان، و هیبت
نزد خانواده است. چنین کسی پیش خود و همه از
بی نیازترین مردمان به شمار می رود»^۱.

دوره ششم، شماره هفتم / ۲۳

یادآوری این نکته را لازم می‌دانیم که «کار» با همه‌ی ارزش و سودمندیش انگیزه‌های گوناگونی دارد که برخی از آنها پسندیده نیست.

نخستین انگیزه رفع نیازمندی‌های شخصی است، ولی تنها انگیزه‌ی کار نباید این باشد بلکه به همراه نیازهای خود باید به نیازهای اجتماع نیز توجه داشته باشیم، و به ویژه تأمین نیازهای بستگان و خویشان و همسایگان را تا حدی که می‌توانیم نباید فراموش کنیم، اگر با چنین هدفی در پی کار و ثروت باشیم پسندیده است و دیگر دنیاپرستی نکرده ایم بلکه در حقیقت به آخرت پرداخته ایم.

مردی به امام صادق (علیه السلام) عرض کرد:
به خدا سوگند ما سخت جویای دنیا شده ایم و

۲۴ / ارزش کار و احترام کارگر

دوست داریم به مال و ثروت دست یابیم، وضع ما چگونه است؟.

فرمود: دوست داری با مال و ثروت چه کنی؟.

گفت: می خواهم زندگی خود و خانواده ام را تأمین نمایم، به بستگان خود رسیدگی و کمک کنم، مستمندان را دریابم و حج و عمره به جا آورم.

امام فرمود: این دنیاجویی نیست، این طلب آخرت است!.

ولی اگر انگیزه ی انسان در کار نه خدمت به دیگران باشد و نه رفع نیازها، کار او پسندیده و شایسته نخواهد بود.

دوره ششم، شماره هفتم / ۲۵

کسب های حلال و حرام

نکته ی دیگری که توجه به آن لازم است این است اینکه «کار» باید سودمند و صالح و به خیر فرد و اجتماع باشد.

و کارهایی که به زیان فرد و اجتماع است و یا به جسم و جان آسیب می رساند، و یا به عفت و اخلاق عمومی لطمه می زند، در اسلام ناپسند و ممنوع است.

مسلمان در به دست آوردن ثروت و مال آزاد است تا آنجا که به فساد ی نینجامد و زیانی به دیگران نرسد، و به همین جهت «کسب ها» در اسلام به دو دسته تقسیم شده، دسته ی مشروع و حلال همچون: کشاورزی، دامداری، حرفه های صنعتی،

۲۶ / ارزش کار و احترام کارگر

تجارت درست، تعلیم و تربیت ... و هر پیشه‌ی سودبخش و بی‌زیان دیگر.

و دسته‌ی نامشروع و حرام، مانند: فروش شراب، قمار کردن و فروش آلات قمار و موسیقی، رباخواری... و کارهای دیگر که در جای خود به‌طور گسترده بررسی شده است.

اسلام لازم می‌داند مسلمان پیش از شروع به کار، کسب‌های حلال و حرام را بشناسد و دستورات دینی خود را در مورد تجارت و معاملات بیاموزد، تا بعداً دچار کجروی و انحراف در کسب نشود.

امیرمؤمنان، علی (علیه السلام) در منبر

می فرمود:

دوره ششم، شماره هفتم / ۲۷

«يا مَعْشَرَ التُّجَّارِ! اَلْفِیْهِ ثُمَّ اَلْمُتَّجِرِ، اَلْفِیْهِ ثُمَّ اَلْمُتَّجِرِ، اَلْفِیْهِ ثُمَّ اَلْمُتَّجِرِ، اَلْفِیْهِ ثُمَّ اَلْمُتَّجِرِ، وَاللّٰهِ لَلرِّبَا فِی هَذِهِ الْاُمَّةِ اَخْفٰی مِنْ دَیْبِ اَلنَّمْلِ عَلٰی الصَّفَا».

ای گروه بازرگانان! اول آموزش دین و سپس تجارت، اول آموزش دین و سپس تجارت، اول آموزش دین و سپس تجارت، به خدا سوگند رباخواری در این امت از نرم رفتن مورچگان بر سنگ سخت و صاف پنهان تر است!

یعنی تا مسلمان به شرایط دقیق تجارت دانا نباشد و احکام معاملات را به درستی نداند نمی تواند از ربا رهایی یابد.

تأثیر شغل در اخلاق

باید دانست که حرفه‌ی هر شخص اثر مستقیم در اخلاق او دارد، و اگر انسان در انتخاب کار و شغل دقت نکند و به طمع ثروت اندوزی به کارهای نامشروع بپردازد، بیش از هر کس به خود ضرر زده و شخصیت انسانی خود را در هم شکسته است، اصولاً با داشتن شغلی نامشروع نمی‌توان روحیه‌ی نجیب و برجسته داشت، و محیط کار هر کس به میزان وسیعی سازنده‌ی شخصیت اخلاقی اوست، بنابراین کسی که با ربا، تقلب در کسب، عوام‌فریبی، حقه‌بازی، رشوه‌خواری، اعمال منافی با عفت، قماربازی، مشروب‌فروشی، فروش مواد مخدر... و خلاصه با عفت‌کشی و زیان‌رساندن به دیگران امرار معاش

دوره ششم، شماره هفتم / ۲۹

می کند هرگز نمی تواند شخص با شرف و فضیلتی باشد، ولی یک کاسب درستکار و یا یک آموزگار زحمتکش و خدمتگزار و یا هر کارمند و کارگر و پیشه‌وری که از راه های انسانی و با حرفه یی شایسته زندگی می کند، از شخصیت و حیثیتی ممتاز برخوردار است که از نظرها پنهان نمی ماند. آری، در انتخاب شغل باید بیدار بود، زیرا شغل دیر یا زود در شخصیت انسان اثر می گذارد و تغییراتی به وجود می آورد، و باید دقت کنیم کارمان مشروع و محیط کارمان مناسب باشد تا در شکل گیری و سوق اخلاق مان به سوی فضیلت و تقوی یاریمان دهد، و از پستی و رذیلت و معیشت حرام دورمان بمانیم، و حتی بهتر است نه تنها به کسب های نامشروع

۳۰ / ارزش کار و احترام کارگر

نپردازیم بلکه در کارهای مشروع هم کوششمان بر آن باشد که به کارهای عالی تر و پرنتیجه تر دست یابیم. امام صادق (علیه السلام) می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يُحِبُّ مَعَالِيَ الْأُمُورِ وَيَكْرَهُ سَفْسَافَهَا» خدای عزیز و جلیل کارهای شکوهمند و عالی را دوست دارد و کارهای پست و سبک را خوش ندارد^۱.

مسئولیت پدران در شغل فرزندان

فراز دیگری که اهمیت کار را در اسلام تأیید می کند مسئولیت پدران در برابر شغل فرزندان است، در اسلام جزو وظایف پدر است که برای شغل فرزند و اثرات آن در سرنوشت او اهمیت قائل شود و با

دوره ششم، شماره هفتم / ۳۱

دلسوزی و مراقبت در انتخاب کاری مناسب برای او
دخالت داشته باشد.

پیامبر بزرگ (صلی الله علیه وآله) در بیان «حقوق
فرزند بر پدر» به حضرت علی (علیه
السلام) می فرمود:

«حق فرزند بر پدر این است که پدر بر او نام
نیکو بگذارد، و او را به خوبی تربیت کند و به کاری
شایسته بگمارد».^۱

و این خود از مسایل مهم تربیتی است که
پدران هرگز نباید از آن غافل بمانند.
بیاموز فرزند را دسترنج

اگر دست داری چو قارون به گنج

۳۲ / ارزش کار و احترام کارگر

به پایان رسد کیسه ی سیم و زر

نگردد تهی کیسه ی پیشهور^۱.